

SOZIALISTA

ala

DEMOKRATA?

jaxinto etxeberrria

Gizon gehienok aztertu oi dugu, zorrotz eta bizi-bizi jeneralki, gere buruaren oraingoa eta gerokoa. Hurrunago: nazioek, azken geratea ezker behintzat, kezkatan dire nolaz eta nondik osatuko heuren destinoa ta betebeharra. Kosmos-ek berak ere, osotasun eta batasun kontzientzia bereganatzen hasi denetik, seriooki jorratu nahi luke gizarte zibilizatuaren bizimoldea.

Gauzak hunela, ba dirudi sistema sozial-politiku bitan aurkitu litekeala aukerabide bakarra. Mosku-tik honuntz eta haruntz sozialismua duzu jabe. Europa-k, aldiz, demokrazia du urrezko eraztun bezala; hontara ase ditzakeala derizkio gizonaren xede sustraiezkoe-nak. Panorama hau begien aurrean dudala, galdera bat egingen diot

nik nere buruari; bi sistema egitan: printzipio (oifarrri esaten da) desberdin eta elkartu ezinezkoak, hortaz? Baliteke.

Ostera, bata eta bestearen barnea aztertzean, susmatu-edo egiten dut, nekez bada ere, taupada bakarra dela ideologi bien bihotzean jokatzeko duena. Zein taupada? Sozialdemokraziak bi sistemaen elkar-tze bidez erakusten duena baharbada? Ifiolaz ere. Zeren, partidu huntan, sozialismuak baidarama printzipiorik sakonena: ots, gizar-teak hainbat eginbide edo politika aldakor ondoren, sozial-forma huntan arkituko duela bere azken jomuga; gizon oroen batasuna ta berdintasuna lortuko duten neurrian direla ballodun gaiiferantzeko jokabideak. Oraindik orain demokraziak omen dirudi denetan aproposena munduaren egungo larrimifia ta ezin geldia soluzionatzeko. Beraz, ez datozte bat nere afirmazioa ta sozialdemokrazia.

Sarritan gertatu zaigunez, gere begien aurreko errealdadeekin txoraturik, berehala baztertu ditugu besteek erabillitako pentsaerak. Bata bestearentzat lillura, absurdu edo zerbait txaharrago gerade jeneralki, Sartre-ren esanez. Sozialismua eta demokrazia, nahiz-ta halako denboraldietan printzipio ta jokaera desberdinekin presenta, konzepzio ta pentsakera berdineko dire funtsean, ene iritiz. Heuren arteko diferentzia zeran logeke: bata, lehenengoa, Orientearen siko-loji ta sozial egokerari egokitu zaion bitartean, Okzidentearen espi-rituari —bai ote du?— erori zaioa egokien bigarrenengoa. Beraz, gizona teknikaren jabe gertatu denetik, errex garaitu dire herriaren ase-nahi ta behartasunak. Bost ajola ez ote zaio politiku eta pentsalariari ideia hunen edo haren egia munduaren bereganatzea denean bide?

Demokraziak, esate baterako, bere pentsa moldearekin primerako opioa eskeifiri dio Okzidenteari, hunen gainbera eta uste aundia elkar joka dauden ordu kritikoa. Gizartearen alienazioetan —ba dire alie-nazioak orratio—, puntu berezi batean arkitzen da Okzidentea. Esango nuke, lehen gizon bakoitzaren alienazio zena guztiekikoa izatera heldu dela orain: gizataldearen alienazioa hain zuzen, Europa ta Amerike-tako nazioetan jende gehienek beren iritzia beteazteko gai ba direla uste duten ezker.

Alde baten eta bestearen egokera hau dela ikustean, huts egin-goaren bildurrik gabe, esan dezakegu, bin-betan, sozialismu ta demokrazian, "ideiak" determinatzen duela errealdadea. Esplika nadin: gizon batek sortutako Ideia edo Ikus-moldea jarraitu beharra dauka nahi ta nahiez kondairak, eta ideia hunen serbitzuan arkitu beharko beren azken sentidua toki eta garai guzietako gertaerak. Sortuak li-rake superhombre batzuk izadiaren eta gizadiaren eboluzioan, Nietzs-

che-ren esanez. Eta hauek, kondairaren eta gizadiaren supraestruktura eta infraestrukturaz oharturik, nondik norako bidea daramakigu seiñalatu digute. Zein bide, zein azken?

Demokraziaren igarleen arabera denok daramakigu barnean superhombre izateko indar dinamikua, eta egundantetik aurrera herriaren boza ta hitza hutsezifiekkoa bezela jo dezakegu. Sozialistek diotenez, helduko gera aldi horretara, baiña sistema politiku eta diktadura batzuk pasa ondoren. Bien mamian, gizonak kondairaz ikuspegi oker ezifia dueneko afirmazioa jokatzen da. Era huntara, zirkunstantzi guztiak —gerrate, reboluzio, asmakizunak—, Idei edo ikuspen hortan hurtutzeroa dijoaz halabeharrez. Marx-ek, Hegel-en eboluzio dotrifia jarraituz, eta haren Ideia Nagusia materializaturik, giza klaseen izkutatzea ta gizon oroekiko paradisua jo zuen errealdade guzien jomugatzat. Rousseau-k, demokraziaren aurrelari harek, gizonaren jatorriz on izatea ipifil zuen egi guzien buru. "Utzi pakean gizonari, instintoak azken-bete dezake-ta", zion.

Denetara, hemen eta han, ideia nagusi. Ez dut ukatuko —nolaz ukatuko ere—, kondairaren zehar, ideiak eta egintzak elkarri eragiten diotena. Kosmos-en egilleen artean beti aldatu bide dira ekintza-gizonak eta pentsalariak. Halabaiña, zeren atzetik dijoa intelektuala? Egia edo egiaren egarria da egiazko intelektualaren helburu bakarra; gizonak nahastuta dauzkan errealdadeekin zerikusirik ba duen egia, alegia. Logika bidez borobildutako afirmazioak egi bihurtuko badire, suertatu zaigun denboraldiko sikologiarekin derrigorrez kontu hartu beharko dute. Errealdadea une batetik bestera berzitzen den ezkerro, ara non geldituko garaiz aurreko igarleen hitzak. "Tsmu" oro izaki askoen ukatzea da, nagusitza guzia bere gain jasotzean iraunkortasuna kentzen baidie Bera-ez gaiferakoei. Hunela sozialismua, marxismua ta kapitalismua; demokraziaren guraso ta sortzaille azkeneko hau. Olamuzko hamaika absolutu ezagutu ditu kondairak. Behin ezagutu!

Uste osokoak gerade gizonok eta jakite osoaren lortu nahia dugu gure barne-muifia, Hegel-ekin bagatoz. Kontradizioa, beraz: irixteko irrikitzen batetik, ase ezifnik bestetik. Lehen esan hala, ideia zaleen artean beti jokatuko da kontradizio hau. Errugabea dela gizona, dio absolutuki demokraziak. Kosmos-en jabe absolutu den gizonak haren azkena sumatu duela eta ba dakigula nondik norakotu gizartearen martxa, bigarrenak. Han eta hemen, ez da ageri gizonaren neurritasuna ta pekatu orijinala, ifundik ere. Eta, noski, neurritasunetik darion oro, ideiak esate baterako, neurridun direnik. Ba zuen arra-

zoi Hegel-ek, alajaifia: bai, ikusten duela ikusi gizonak Absolutua urruti hartan, baiña joku eta garaipen orduan lurreko edozein izaki billakutzen dela. Marx eta sozialistak nolabait ere garaitu nahiaz jardun izan dire irriki dugun eta ahal dezakegunaren arteko saltoa, Ideiaren ordeko Materia jarriaz Absolututzat; horregaitik, materia geranez, Maiuskulazko horretan arkitu dezakegu guk gure azken betetzea. Lehen Ideian bezala, orain Materian hurtutzen dire izaki guztiak. Guretako bakoitzak, berriz, lagundu dezaigun kondairaren dialektikari, egungo zirkunstantziak Azken horretara bultzaka.

Marx-en proposizioak ikusgarriak zitzaizkion XIX-gn. mendeari, aproposak esklabutzan amilduta zegoen langille jendeari. Izan ere, illunpetan dagoanak argi printza ikusi orduko, berehala hartaritzen ditu begiak. Orienteak on-hartu du berebiziki sozialismua: eta haren barna, bihotz zabal eta barne-gose izugarriko herriek gehienbat. Sozialismuak, nahiz-eta bakoitzaren aspirazio sakon hoiak ukatu, itxuraz soluzio esperantzagarrria presentatzen baidu kolektibismo mitoarekin.

Jokaera oso bestea Okzidentearena: konturatzen da zein printzipio diren baliozkoenak; horregaitik ematen digu ba eskandalu gorria zenbait egiteetan. Buru argikoa da egia ikusteko, aula ordea materiaren eta espirituaren jokabide desberdina aurrez-aurre presentatzen zaizkionean. Lehenbizikoaren alde jokatu beharra beti! Okzidentearen xehetasunak elkartu ditzake "oiñarrizko giza-eskubideak" eta Vietnam-go bonbardaketak. Frantzi-ko matxinadaren antzera, gutxi gora-behera. Sozialismua bera ere kapitalismuaren ondorio besterik ez da. Okzidentearen frakasoak ikustean, sozialismu mitoan arkitu nahi izan du Orienteak Absolutu-gosearen aterpea. Gu baiño egi zaleagok hauek, naiz-ta hutsean; praktikuagoak eta aprobetxatiagoak gu: hori bai, egia soñean dugularik beti.

Demokraziaren optimismuari gagozkiola, ba nago huntan: "numerasunean" ager arazi duela honek gizonarekiko uste on berezia. Herriaren adierazpena dugu bere printzipiorik lehenbizikoena. Nolanahi, manifesta dedilla herria. Ez dio ajolk zeren izenean mintzatu den herria. Bestela balitz, herriak darabillan beste printzipio hori jarri behar izango bailuke printzipio haren gaitetik. Horregaitik, bost ajola zaizkio demokraziari "egia" ta "ona". Fede galdutako populua teknikak atzapartu duenean, ezagutu du arrerik onena demokraziak. Hain zuzen ere, bere teknikaren ardatza teknika batean datza: nork boto gehiago bildu. Nekez legoke minori baten eskuetan

egia. Ez da ezer gizonaren gaiñetik eta denak berdina dire. Funtsean, gizartearen espirituzko oinarrien ukoa ikusten da mintzaera huntan.

Zer esanik ez, izigarri ari dela luzatzen teknikaren indarra. Bide batez, herri-kultura, jakinduria, bizigiroen elkarrekiko hartuemanak. Okzidentek, gerratearen ondorioetatik sendatuta, asti gehiago dauka orain politikari ekiteko. Egokera hau dela-ta, zera diote sozialista ta demokratak, gizonaren eta gizartearen neurri gabeko aundi izatea justifikatuaz: Lehen baiño libreago da gizona, teknikaren garaipen gehiago du ifundik ere. Askatasuna lanbide edo jokagai aundiagotzat hartzen bada, bai noski. Kontuz, halabaiña: nork bere baitan egin dezakean aukera onenari deitzen zaio benetazko askatasuna. Haunitz errealdade berri sortzen ari gera eta gero ta ikusgarriago ikusten dugu inguruko mundua. Errealdade hauek erabiltzeko ente abstraktoak bagaña gizonok, ez legoke problemarik. Ez gaitezen lilluratu. Hauxe da egi garratza: aukera-gai ikusgarri hoiekin aurrez aurre jartzten den gizonak hiri-buruetakoa anonimatoa, erlatibutasunaren pixua eta bizi-larrimifia daramazkiala sorbaldan.

Sozialismuak geroago eta demokraziak oraindik kantatzen duten askatasun osoak Cabet sozialista utopikoak zioena bururatzen dit: sozialismu aroan egunkari bakarria argitaratuko zela, gobiernuarena hain zuzen; edo-ta, Tomas Moro-k imajinatzen duen bezala, toki batetik bestera aldatzeko baimena beharra izango den aldi hura. Izaki oso-osotuaren berebiziko da gauzetan onena aukeratzekoa beti; horra, bada, Cabet-en egunkaria akatsik gabe eta herriari ahal lezaiokeen egokienik. Neurriduna pronuntziatzen da nunbait, jo-ta-ke, libertade eske. Sail hontan, askozaz asmatuagoa deritzait sozialismuaren azken urteetako jokaera demokraziarena baiño. Ongi konprenitu du harek pekatu kutsua duguneko egi zorrotza. Ez da demokraziaren egi mekanikoetan erori.

Hona emen pentsagai batzuk —illun ote?— mundu hobe bat jaso nahi dutenentzat. Ezin ahaztu ditzakegu kondairak aldika eza-gutu dituen asmakizunak. Marx-ek alienazioaren gain esandakoak batez ere. Pentsatu al dugu behar haña gizonak gizon den bitartean hain bereko duen askatasunaren batabesterakotasunean?

Zer diote, azkenik, egungo gogolariek Okzidentearen gainberari begira edo komunismoaren krisisa gordifia sumatzen dela?

Ene iritziz, ba dabil mogimendu esperantzagarriak munduaren barna. Bai, zalantzan dago gizona eta nork bere buruz etsitze honek gizartearen martxan gere tokia okupatzera gonbidatzen gaitu. Gaurko auziaz interesatzen da egungo gizasemea. Eskuratzen zaizkion zir-

kunstantzietekin nahi luke jaso bere eta munduaren izakera. Existenzialismuak ere pertsonagan jaulki ditu bere ongi*uste sendoenak eta, horregaitik, ez da ajolakabe gizartearekiko, bata bestearen beharreen gerana ikusten duela. Dinamika huntan ezin diteke beti ontzat hartu herriaren esana edo kapitalismuaren irabazietekin esku-artu, alienatzeko ifioiz baiño arrisku bildurgarriagoan balgera hortaz.

Gure soziedade hau bizi-bizituzteko, Ideien edo lortu beharreko jomugen esklabo bihurtu beharreen, har dezagun seriozki mundua bere zirkunstantzietekin, barneko espirituak adieraziko digun erara berriztuzteko.

A priori-zko dogmak ez datozte ongi zibilizazio honen izakerarekin. Gizarteak irriki duen edukazioa apunta behar lukete lehenengo ekonomikak eta politikak. Gizonok, gizarte honetaz batasun benetazkoa egiten alegintzen bagera, orduan bai arrazoiak espero dezakegula Hegel-ek eta Theylard-ek irriki zuten kosmos-en erabetetzea.